

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤ'

Η ΓΛΩΣΣΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩΙ

Ἰ π δ

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΓΛΩΣΣΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ.

Υ π δ

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Α΄.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΩΣΣΑ

Αὕτη ἐγνώσθη κυρίως διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Καραπάνου ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, κατὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἐν Δωδώνῃ ἀνασκαφάς, καὶ αἰτινές ἐδημοσιεύθησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἔργον του «Dodone de et ses ruines Paris 1878». Ἐκ τούτων αἱ περιέχουσαι ἐρωτήσεις πρὸς τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης (ὑπ' ἀριθ. 1557—1593 τῆς συλλογῆς Ο. Hoffmann) εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γεγραμμένα οὐχὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν, ἀλλ' εἰς τὴν διάλεκτον τῶν τόπων, ἐκ τῶν ὁποίων κατήγοντο οἱ ἐπερωτῶντες τὸν Δωδωναῖον Δία. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπόλοιποι, τὰς ὁποίας ἐπεξεργάσθη καὶ ἀνεδημοσίευσεν ὁ Fick ἐν τῇ συλλογῇ Collitz - Bechtel (ὑπ' ἀριθ. 1334 κ.έξ.), εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀττικὴ Κοινὴ ἐξηπλοῦτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐξέβαλλε τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ ἰδιορρυθμότερα ἐκ τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων των, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ γνῶσις τῆς διαλέκτου τῆς ἀρχαίας Ἡπείρου, τὴν ὁποίαν ποριζόμεθα ἀπὸ τὰς ρηθείσας ἐπιγραφάς, εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ ἐλλιπής. Ὀλίγα εἶναι ἐπομένως τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα μετὰ μεγαλυτέρας ἢ ὀλιγωτέρας πιθανότητος ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν διάλεκτον τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ χρῆσις τοῦ φ ἀντὶ τοῦ θ : φεός, φύων ἀντὶ τῶν θεός, θύων κ.ο.ύ.κ.
2) Τὸ διπλοῦν ττ ἀντὶ τοῦ διπλοῦ σσ, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀττικὴν, τὴν βωιωτικὴν καὶ φθιωτικὴν διάλεκτον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ κοιτὶς τοῦ διπλοῦ ττ ἦτο ἡ ἀρχαία Ἡπειρος, ἐξ αὐτῆς δὲ τοῦτο βαθμηδὸν ἐξηπλώθη (ὡς θεωρεῖται πιθανόν) καὶ εἰς τὰς ρηθείσας διαλέκτους.

3) Ρήματα εἰς —εῖω ἀντὶ —εύω, λ.χ. μαστεῖω ἀντὶ μαστεύω=ἐπιζητῶ, ἐπιθυμῶ κλπ. Τὰ ρήματα εἰς —εῖω ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἠλιακὴν διάλεκτον.

4) Ἐθνικὰ ὀνόματα εἰς —άν, —ἄνες : Ἀθαμάνες, Αἰνιάν, Ἀινυτάν, Ἀρκετάνες, Ταλαῖνες κλπ. εἰς —τός : Καρτατός, Κλαθιατός, Ὀριατός, Φοινατός κλπ. καὶ εἰς —ωπός : Καριωπός, Καρωπός, Κασσωπός, Κοιλωπός κλπ.

5) Ἰδιοματικαὶ λέξεις, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ : ἄλαξ = πῆχυς, ἄσπαλος = ἰχθύς, δάξα = θάλασσα, κάστον = ξύλον, λητήρ — ἡρες = ἱεροὶ στεφανηφόροι, μάνυ = μικρὸν κλπ.

Ἡ ἔκτασις καὶ φυσικὴ διάπλασις τῆς Ἡπείρου διατεταμένης πανταχοῦ ὑπὸ ὄρειων ἀποτόμων καὶ δυσυπερβλήτων, προσέτι δὲ ἡ ἀκόμη καὶ σήμερον ἑλλιπεστάτη καὶ πρωτόγονος συγκοινωνία της καὶ ἡ παρεμβολὴ καὶ ἐνσφήνωσις μεταξύ τῶν ἑλληνοφώνων κατοίκων της διαφόρων πληθυσμῶν ξενοφώνων, ἠννόησαν, ὡς εἶναι φυσικόν, μέγας τὴν ἀνάπτυξιν πολλῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Ἡ διάλεκτος τῆς Ἡπείρου παρουσιάζει κατὰ ταῦτα σπανίαν καὶ ἀξιοσημείωτον κατὰ τόπους ποικιλίαν. Ἀφίνω κατὰ μέρος τὰ κουτσοβλαχικὰ ἰδιώματα τῶν εὐαρίθμων βλαχοφώνων τῆς Β.Α. Ἡπείρου καὶ τῶν χωρίων Συρράκου καὶ Μετζιντιέ, καθὼς καὶ τὰ τῶν ἀλβανοφώνων δυτικῶν παραλίων της ἀπὸ τῆς Χιμάρρας μέχρι τῆς Παραμυθίας. Εἰς τὸ ἀνά χειρας ἄρθρον θὰ ἐξετασθῶν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς μόνον τὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου.

Ταῦτα δύνανται νὰ διαιρεθῶν εἰς τρεῖς τάξεις : 1) εἰς τὰ ἀρχαιώτερα καὶ συντηρητικώτερα καὶ ἐπομένως πλησιέστερα πρὸς τὰ λεγόμενα «νότια» γεοελληνικὰ ἰδιώματα, 2) εἰς τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν καλουμένων «βορείων» γεοελληνικῶν ἰδιωμάτων καὶ 3) εἰς τὰ «ἡμιβόρεια» ἠπειρωτικὰ ἰδιώματα.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀνήκει τὸ ἰδιῶμα τῆς Χιμάρρας, ἔτι δὲ διαφόρων χωρίων τῶν ἐπαρχιῶν Δρυϊνουπόλεως (Ἄργυροκάστρου), Δελβίνου καὶ Παραμυθίας (Μπουλιαράτων, Λεσνίτσης, Ποπόβου κλπ., κατὰ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἠρῦσθη ἐξ ἀνεκδότου γλωσσικῆς συλλογῆς τοῦ Δ. Σάρρου). Εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα (ὅπως καὶ εἰς τὰ νότια ἐν γένει ἰδιώματα τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος) οὔτε τὰ ἄτονα ε (= ε καὶ αι) καὶ ο (= ο καὶ ω) μεταβάλλονται, οὔτε τὰ ὡσαύτως ἄτονα ι (= ι, η, υ, ει, οι, υι, η) καὶ ου ἀποβάλλονται. Ἰδιορρυθμότερον καὶ ἀρχαιώτερον μεταξύ τῶν ἰδιωμάτων τούτων φαίνεται τὸ τῆς Χιμάρρας, εἰς τὴν ὁποίαν λέγονται ἄνευ συνιζήσεως : ἡ ἀγνέα (= ἡ ἄγνος), κομαρέα, μελικοκκέα, ξυλοκερατέα, ψοφέα, σταλαματέα κλπ., πέος — πέο (ἀντὶ ποῖος ἢ ποιός) κλπ., ὅπως καὶ τὰ τοπωνύμια Κρανέα, Μελισσογέα, Καστανέος κ. οὕ. κ.

Ἡ ἀπόκεντρος γεωγραφικὴ θέσις καὶ ἡ διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς βορειοηπειρωτικῆς ταύτης ἐπαρχίας, καθὼς καὶ ἡ ἀπομόνωσις αὐτῆς ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἑλληνοφώνων Ἡπειρωτῶν, καὶ διὰ τοὺς ρηθέντας γεωγραφικοὺς λόγους καὶ διὰ τὴν παρεμβολὴν μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου πληθυσμῶν ἀλβανοφώνων συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τῆς διαλέκτου τῶν Χιμαρριωτῶν καὶ εἰς τὴν βραδυτέραν ἐξέλιξιν της. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ ἀρχαιώτερος χαρακτήρ της καὶ ἡ διάσωσις ἱκανῶν στοιχείων λεξιλογικῶν φωνητικῶν κλπ. τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ ἑλληνικότης τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Χιμάρρας (Ἄνδρεχώρα, Ἀπέλιστρα, Βήσσα, Γράμματα, Γυπέα, Γωνία, Δέμα, Διπόταμον, Κάκοψον, Κάλοψον,

Κρωτήρι, Περιθώρι, Παγά, Ραχώνες, Σπήλαια, Σταυρίδι, Φυτά, Χάος κλπ) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πολλὰς ξενικὰς τοπωνυμίας τῶν λοιπῶν ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν.

Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, ἤτοι εἰς τὴν τῶν «βορειοελληνικῶν» ἰδιωμάτων, ἀνήκουν τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ἡπείρου, ἤτοι τὰ τῶν περιφερειῶν Πωγωνίου, Κονίτσης, Ζαγορίου, Ἰωαννίνων, Ἄρτης, Πρεβέζης κλπ. Κύριον ἐπομένως χαρακτηριστικὸν τούτων εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν ἀτόνων e (e καὶ $αι$) καὶ o (o καὶ $ω$) εἰς i καὶ $ου$, ἔτι δὲ ἡ συχνὴ ἀποβολὴ τῶν ἀτόνων i ($η, ι, υ, ει, οι, υι, η$) καὶ $ου$.

Οὕτως οἱ λαλοῦντες τὰ ρηθέντα ἰδιώματα ἀντὶ τῶν κοινῶν ἀμπέλι, φέρει, πιάνει, πιάνου κλπ. λέγουν ἀμπέλ', φέρ', πιάν', πιάν'ν καὶ ἀντὶ τῶν ἀνθρωπος, παιδεύομαι κλπ. λέγουν ἀνθρουπους, πιδεύουμι κ.οὔ.κ. Ἡ ἀποβολὴ ὁμοῦ τῶν ρηθέντων ἀτόνων i καὶ $ου$ δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ μνημονευθέντα ἰδιώματα. Ἀλλαχοῦ μὲν εἶναι συχνότερα καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς προκληθεῖσαι φωνητικαὶ καὶ ἄλλαι ἀλλοιώσεις εἶναι μεγαλύτεραι καὶ ἀδρότεραι, ἄλλαχοῦ δὲ ταῦτα εἶναι σχετικῶς ὀλιγώτερα.

Οὕτω λ.χ. εἰς μὲν τὰ ἐν τῷ ΒΔ τμήματι τῆς Ἡπείρου κείμενα Ζαγοροχώρια λέγουν μοιράζου, μοιράδ', πειράζου, παράδειςους κ.λ., ἀλλ' εἰς τὰ Τζουμέρκα καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἡπείρου συγκόπτουν τὰ ἄτονα i καὶ $ου$ περισσότερον τῶν Ζαγορισίων, δι' ὃ καὶ ἀκούει τις ἐν αὐταῖς μ'ράζου, μ'ράδ' ἢ μβράζου, μβράδ' (κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φθόγγου b μεταξὺ τῶν ἀρκτικῶν συμφώνων), π'ράζου, παράδ'σους ἢ παράτσους κ.οὔ.κ. Ἀτυχῶς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἠπειρωτικῶν ἰδιωμάτων εἶναι ἀκόμη ἀμελέτητα καὶ διὰ τοῦτο αἱ περὶ αὐτῶν γνώσεις μας εἶναι καὶ πενιχραὶ καὶ ἐλλιπεῖς, εἰς πολλὰ δέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ ἀνακριβεῖς.

Ὀλίγα ἐπομένως ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων γνωρισμάτων ἐνίων ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος ν' ἀναφέρωμεν. Τὸ ἰδίωμα λ.χ. τῶν Ἰωαννίνων (ὁμιλούμενον καθαρώτερον εἰς ὠρισμένας συνοικίας των: τὴν Καλούτσιαν, τὴν Καραβατιὰν κ.λ.) χαρακτηρίζεται κυρίως διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φθόγγου i μεταξὺ τοῦ τελικοῦ $-s$ καὶ τῆς ἐπομένης προσωπικῆς ἀντωνυμίας $\mu(ou)$, τῆς ὁποίας ἀποβάλλεται ὡς ἀτόνου καὶ ἐγκλιτικῆς τὸ $ου$, οὕτω δὲ λέγεται: οὐ πατέρας— i — μ' = ὁ πατέρας μου, τ'ς μάννας— i — μ' = τῆς μάννας μου, μόνους— i — μ' = μόνος μου, ποτές— i — μ' = ποτέ(ς) μου κ.λ.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Κονίτσης διακρίνεται ἰδίως διὰ τὴν ἰδιόρρυθμὸν κλίσιν τοῦ ρήματος: ἐφαγάμαν, ἐχασάταν, ἐπουλησάταν, κ.λ. = ἐφάγαμε, ἐχάσατε, ἐπωλήσατε κ.οὔ.κ. καὶ διὰ τὴν οὐρανικωτέραν προφορὰν τοῦ σ (γαλλ. = ch) πρὸ τῶν λεπτοτέρων φθόγγων e (= $e, αι$) καὶ i ($ι, η, υ$ κ.λ.): εἰ chi , κ $ché$ ρου = εἶσαι, ξέρω κ.λ. Ἰδιορρυθμότατον φαίνεται τὸ ἰδίωμα τῶν Σαρακατσαναίων νομάδων, τὸ ὁποῖον ἐμελέτησεν εἰδικῶς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Δανὸς ἑλληνιστῆς Carsten Höeg (βλ. τὴν ἐν τέλει τοῦ ἀρθρου βιβλιογραφίαν).

Τὰ χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματά του εἶναι: 1) ἡ ἀνοιχτοτέρα προφορὰ τοῦ e ($e, αι$) πρὸ τῶν φθόγγων $a, o, ου$ τῆς ἐπομένης συλλαβῆς

2) ἡ τροπή τῶν οὐρανικῶν κ, γ, χ εἰς ὑπερωικά, ὅταν ἀποβάλλεται μετ' αὐτὰ ἄτονον ι (ι, η, υ κλπ.) καὶ ἀκολουθῆ σύμφωνόν τι, λ.χ. Γεωργάκις — Γιουργάκ'ς ἢ Γιουργάξ, Γιαννάκις — Γιαννάξ, ἔχουσα — ἔχσα, ἔχεις ἔχς, γυναῖκες — γυναῖκις κ. οὐ. κ. 3) αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμιαὶ αὐτεῖνους = αὐτὸς καὶ ἰκεῖος = ἐκεῖνος 4) ἡ ἰδιόρρυθμος κλίσις τῶν εἰς (—έω)— ᾧ ρημάτων : πλώ ἢ πλείου — πλεῖς — πλεῖ — πλεῖμι — πλεῖτι — πλᾶν καὶ παθητ. πλειῶμι — πλειῶσι — πλειῶτι — πλειῶμασι — πλειῶσι — πλειῶντι = πωλοῦμαι κλπ. Οὕτω τὸ δημῶδες ἄσμα :

ἀπὸ τῆς σειράς κρατεῖσαι.
κι' ὄλο σειῖσαι καὶ λυγιῖσαι ;

λέγεται παρὰ τῶν Σαρακατσαναίων :

ἀπὸ τῆς σειράς κρατεῖωσι
κι' οὐλου σειῶσι καὶ λυγιῶσι ;

5) ἀντὶ τῶν κοινῶν : θὰ μπῶ, θὰ ἰδῶ, θὰ πῶ κλπ. οἱ τύποι : θὰ μποῦ, θὰ ἰδοῦ, θὰ ποῦ κ. οὐ. κ.

Τὰ τρία τελευταῖα ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ἀπαντοῦν καὶ εἰς τινὰ ἄλλα ἰδιώματα, ὡς λ.χ. τῶν Τζουμέρκων κλπ.

Εἰς τὴν τρίτην τάξιν, ἦτοι εἰς τὰ ἡμιδόρεια, ὡς λέγονται, ἰδιώματα ἀνήκουν (καθ' ὅσον δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ γνωρίζωμεν) τὸ τῆς βορείως τῆς Κονίτισης κειμένης Βούρμπιανης καὶ πιθανῶς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρίων. Εἰς ταῦτα ἀποβάλλεται μὲν ἄτονον ι καὶ ου, ἀλλὰ μένουσιν ἀμετάβλητα τὰ ἄτονα ε (ε, αι) καὶ ο ἢ ω. Κατὰ ταῦτα λέγεται μὲν ἐν αὐτοῖς Δ' μήτρ'ς καψόξ'λα, σπῖτ' κλπ. κλπ. = Δημήτρεις, καψόξυλα, σπῖτι κλπ., ἀλλὰ χωριὰ, καινούργιο ρούχο κ.τ.τ. καὶ οὐχὶ χωριὰ, καινούργιου ρούχου, ὅπως λέγουν εἰς τὰ προηγούμενα ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου.

Ἄξια λόγου εἶναι τέλος τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χώρας, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα αὕτη ὑπερτερεῖ ὅλας τὰς ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας. Γνωστότερα μετὰξὺ τούτων εἶναι : 1) τὸ μυστικὸν ἰδίωμα τῶν ἐμπειρικῶν γιατρῶν ἢ «καταφιανῶν» τοῦ Ζαγορίου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα κομπογιαννίτικα 2) τὰ κουδαρίτικα ἢ κουδαρίστικα ἢ, ἄλλως μαστορίτικα, ἦτοι τὸ συνθηματικὸν ἰδίωμα τῶν κτιστῶν τῆς περιφερείας Κονίτισης 3) τὰ ἀλειφιάτικα, ἢ, ἄλλως γαλαντζιδικά (ἢ καλ—), δηλαδὴ τὸ ἰδίωμα τῶν γανωτῶν τοῦ χωρίου Μπαμπουρίου τῆς ἐπαρχίας Φιλιαίων 4) τὰ μπουκουραλίτικα τῶν ραπτῶν τῶν Τζουμέρκων 5) τὸ μυστικὸν ἰδίωμα τῶν βαρελλοποιῶν τῆς Σωπικῆς κλπ.

Περὶ τὸν ἴσως νὰ λεχθῆ ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅπως ἄλλως τε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας, εἰσχωρεῖ ὁσημέραι περισσότερον ἢ νεοελληνικὴ κοινὴ καὶ οὕτως ὅλα σχεδὸν τὰ γλώσσικὰ τῆς ἰδιώματα ὑφίστανται καθ' ἐκάστην τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῆς.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ. Σχετικῶς πρὸς τὴν διάλεκτον τῆς ἀρχαίας Ἡπείρου ἰδ. Α. Thumb, Handbuch der Griech. Dialecte. Heidelberg 1909 καὶ Fr. Bechtel. Die Griech. Dialecte. II. Die westgriech. Dialecte. Berlin 1923. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἰδιώματα τῶν συγχρόνων Ἡπειρωτῶν, δύνανται τις νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τὰς ἐξῆς συλλογὰς : Π. Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημοτικῶν ἄσμάτων τῆς Ἡπείρου, Ἀθήναι 1880, Τοῦ αὐτοῦ : Παροι-

μιστήριον κ.λ. Ἰωάννινα 1868, καὶ Ἑπειρωτικὸν Γλωσσάριον², Ἀθήναι 1909. — Γ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον δημοτ. ἁσμάτων (μετὰ γλωσσαρίου ἐν τέλει), Ἀθήναι 1866. Ἰκανὴν λαογραφικὴν ὕλην εὗρισκει τις καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. ΙΔ' 205—277. ΙΕ'. 124—141. ΙΗ'. 179—227 κ.λ., ἐν Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι, τόμ. Α'. 1—210 (Κωνσταντινουπόλει 1891), ἐν τῷ Ἑπειρωτικῷ Ἡμερολογίῳ «Δωδώνη» ἐκδοθέντι ὑπὸ Γ. Γάγαρη (Ἀθήναι 1896 κ.εξ.) καὶ τῇ ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι «Φωνῇ τῆς Ἠπείρου», ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. Β'. 397 κ.εξ., Γ'. 270 κ.εξ., Ε'. 2 κ.εξ., Η'. 217 κ.εξ. κ.λ. κ.λ. Ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς τὰ ἡπειρωτ. ἰδιώματα ἔχομεν μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς : Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου, Θεσσαλονίκη 1915. — Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου (= Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν, σελ. 176 κ.εξ.), Περὶ τοῦ ρήματος ἐν τῇ ἐν Ἠπείρῳ ὁμιλουμένῃ (= Ἀθηνᾶ, ΛΣΤ'. 61 - 98), Τὰ νεοελλην. ἀνδρωνυμικά (κυρίως Ἠπειρωτικά) ἐν Λαογραφίᾳ, Ζ', 121 κ.εξ. καὶ τέλος βιβλιοκρισίαν μου ἐν Λεξικογραφ. Ἀρχεῖῳ ΣΤ', 500 κ.εξ.—C. Høeg, Les Saracatsans, I-II. Paris - Copenhagen 1925 - 1926.—Γ. Βογιατζίδου, Περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ἀρτοποιῶν τοῦ Ζαγορίου (= Λαογραφία Η' 158 κ.εξ.).—Δ. Σάρρου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνθηματικῶν γλωσσῶν (= Λαογραφία, Ζ', 520 - 54).—Χρ. Σούλη, Τὰ «Μπουκουραϊκά» τῶν Τζουμέρκων κ.λ. (= Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν Γ', 310 κ.εξ.). — Ν. Νίτσου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κόμης Τσαμαντᾶ, Ἀθήναι 1926 (ἐν σελ. 291 - 296 περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν γανωτῶν τῆς Ἠπείρου, περὶ ἧς προβλ. καὶ Χρ. Χρηστοβασίλην ἐν τῷ περιοδικῷ «Θησαυρῷ» Β', τεύχ. 48ον).